

Szent Iván-éj itthon és a Baltikumban

A június hónap egyik legnevezetesebb napja huszonnegyediké, ami a hagyományos népi naptár, az úgynevezett parasztkalendárium szerint a nyár kezdetét jelenti. E napon ünnepelték, s egyes helyeken ma is ünneplik a nyári napfordulót, amely naptól kezdve a nappalok fokozatosan rövidülnek. A nyári napforduló napja valójában nem június 24., hanem 21., a hagyomány azonban nálunk is, csakúgy, mint a többi keresztény országban, június 24.-hez, Szent Iván napjához köti. E napon Keresztelő Szent Jánosra emlékezünk, akit a keleti (pravoszláv) egyházakban Szent Ivánként tartanak számon. Ő volt, az, aki a 18 éves Jézust a Jordán folyó vizében megkeresztelte.

Európa legtöbb népe ezen az éjszakán, főként régebben tüzet gyújtott, amit a lányok és a fiúk átugrottak, a többiek pedig dalokat énekeltek. A máglyát négyszögletesre rakták, és a falu népe négy oldalról körbeállta. Attól függően, hogy milyen magasra ugrott a lány, jóslgattak jövőendő házasságáról. Különböző füstölőszereket, illatos füveket dobtak a tűzbe, vagy éppen ellenkezőleg: rossz szagot keltő csontokat, rongyokat vetettek a tűzre, hogy ezekkel elkergessék a gonosz szellemeket.

A XVIII. század közepén nálunk üszögöt vittek a káposztáskertbe, és ott felszúrták, hogy a hernyó meg ne egye a káposztát vagy a gabona közé tették, hogy meg ne üszkösödjön. A tűzgrás során tűzbe dobott gyümölcsöknek gyógyító erőt tulajdonítottak. A gyerekeknek olyan almát adtak, amellyel előzőleg megérintették a Szent Iván-éji tüzet, hogy ne legyenek betegek. Baranya megyében néhány ilyen almát a sírhalmokra tettek, hogy a halottak túlvilági életét megkönnyítsék.

E napon rendezik meg a *lettek* legnépszerűbb fesztiválját, melyet LÍGO-nak neveznek. A LÍGO szó himbálózást, ingást, lengést jelent. Az ünnepre János napján (lettül Janis), a június 23-ról 24-re virradó éjszaka kerül sor Rigában. Ekkor minden János nevű férfi nagy tölgykoszorút kap a nyakába. E napon világos sört és sajtot fogyasztanak. Sok virágot szednek erre az alkalomra, és szép csokrokat kötnek belőlük. Amikor eljön az éjszaka, mindenki a nagy tüzek köré áll. Időnként nagy rudak köré rakják a tüzet, így az magasra csap. Az emberek az alkalomhoz illő dalokat énekelnek, és gyakran ismétlik a LÍGO szót. Ha valaki nem gyomláta meg a kertjét vagy legalábbis nem eléggé, azt dalban csúfolják ki. Ez – csakúgy mint Európa más országaiban, így nálunk is – ősi, pogány eredetű ünnep. Sokféle jóslás és mágikus rituálé fűszerezi az ünnepet. Így például egyedül el kell menni az erdőbe, és ott páfrányvirágot kell keresni. A páfrány évente egyszer ezen az éjszakán virágzik. Aki megtalálja, az a hiedelem szerint örökre boldog lesz.

A lányok jövődőt mondanak egymásnak és a fiúkat – úgymond – el tudják varázsolni, hogy övék legyen a kívánt lány, illetve azt a lányt válasszák, aki őket szereti. Az egyik ilyen varázslat a következőképpen zajlik le: a lánynak fognia kell egy denevért, és el kell ásnia egy hangyabolyba. Be kell fognia a fülét, mert másképpen megsüketülhet, ugyanis a denevér rettenetesen tud sivítani. Reggel a lány visszamegy a hangyabolyhoz, hogy megkeresse a denevércsontokat. Keresztbe kell tennie a lábszárcsontokat, hogy elvarázsolja a szeretett fiút. Ha viszont valakitől meg akar szabadulni, akkor először szintén keresztbe kell tennie a lábszárcsontokat, utána azonban szét kell szedni őket. Emellett zenélnak, például harmonikáznak, táncolnak, énekelnek, akárcsak nálunk, és persze átugorják a tüzet.

E nappal kapcsolatos szokások ihlették Shakespeare-t a Szentivánéji álom című színművének megírására, melyből Benjamin Britten és Peter Pears operát írt.

Novákné Németh Beáta